

**PAUL M. ZULEHNER:
KIFUTÓ MODELL
Merre kormányozza Ferenc pápa
az egyházat?**

Az osztrák pasztorálteológus, Paul M. Zulehner neve ismerős lehet a magyar olvasók előtt: több írása látott hazánkban is napvilágot, s nem egy konferencián személyesen is találkozhattunk vele. Mostani kötete több szempontból is sajátos. Egyáltalán nem szoros értelemben vett szakteológiai vagy pasztorális publikáció, ahogyan azt a lábjegyzetek hivatkozásai is sejtetik: a leghétköznapibb médiumokból, internetes felületekről (is) gyűjtötte anyagát, eközben a szakirodalom mellett az „ismeretterjesztőbb” jellegű könyvet is feldolgozta. Ezzel *patchwork*-szerű művet hozott létre, mely tükrözi a források stiláris és tartalmi sokszínűségét. Mindezt átszötte a személyes élmények és emlékek sorával, amitől már-már megszólal egyik-másik rész. Soraiban így érződik az érzelmi közelség, sőt megragadottság, elköteleződés — aki tehát objektív, száraz és absztrakt értékelést szeretne olvasni Ferenc pápaságáról, az bizonytalannal nem ettől a műtől fogja megkapni, amit keres. De akkor mi is az, amit kézbe vehetünk?

A cím — *Kifutó modell* — egy pódiumbeszélgetés során ütött szöveget Zulehner fejébe, s apránként felismerte a marketing területéről ismerős szókapcsolatban rejlő lehetőségeket: a kifutottság jelentheti az adott dolog végét; vagy épp ellenkezőleg: egy új kezdetet, lendületadó átforgalmat is jelezhet előre. Ahogyan egy hajó *kifut* a biztos kikötőből a nyílt tengerre. A kifutásnak ez a második értelme többszörösen is visszatér a könyv eltérő pontjain. Hisz az 1965-ös katakomba-paktumot megkötő püspökök valahogy így futottak ki egy valóban zsinati egyház megélésének, megvalósításának a nagy terve felé, ahogyan maga a II. Vatikáni zsinat is átforgalmat és útnak indított. Ebben a távlatban kissé elszomorító eredménnyel szolgál a szerző számvetése, aki szerint II. János Pál még csak lelassította, elodáztatta, halogatta a zsinati „áttörés” megvalósítását, utóda, XVI. Benedek azonban konkrét cselekedetekkel akadályozta ezt meg, nem alakított át, sőt olykor visszafordított reformokat (*A zsinat elmaradt felélesztése*, 20–23). Lehet vitatni vagy súlyozni Zulehner kijelentéseit, egyvalamire azonban rávilágít: most is eleven, sőt egyre égetőbb kérdés, hogy vajon mire jutunk a mi zsinatunkkal? Meg kell végre találnunk az értelmezés, befogadás, megvalósítás olyan útját, amely

nem a mi kényelmünkről szól, és nem azt a célt szolgálja, hogy — zsinat ide vagy oda — arra keressünk érvet, miért *nem* kell változnunk, és miért jó, ha minden olyan lesz, amilyennek mi szeretnénk. A zsinat nemcsak kifutó, de kihívó is — mindmáig.

A főszöveg tematikus ívét szerzőnk a már említett katakomba-paktum felépítésének a mintájára három részbe szervezi: személyes élet („*Ferenc pápa, a maga valójában*”) — apostoli ténykedés (*Politizáló pápa*) — az egyházi szervezeten belüli kommunikáció (*Az egyházreformer*). A pápa személyétől indulunk el, akit igen eleven színekkel, elbeszélő stílusban fest meg Zulehner. Megtudunk róla „régit és újat”, a megannyi internetes szöveg és újsághír révén szó szerint behatolhatunk Péter utódának a privát szférájába. Ez természetesen nem öncélú ténykedés. Ahogy 1965-ben, a Domitilla-katakombában az egyezséget aláíró püspökök is felismerték, minden tanításnak, minden tervezésnek, lelkipásztori cselekvésnek a végső hitelesítője maga a pásztor személye. Ha látom őt, látnom kell magát az Evangéliumot is — a tanúságtétel bibliai gondolatának az értelmében.

Innen lépünk tovább a két következő fejezetre, amely a könyv címére való tulajdonképpeni reflexiót képezi. Hiszen ha a klasszikus egyháziasság modellje kifut (ahogyan ezt a hitéleti statisztikák egyértelműen bizonyítják, még nálunk is, pedig Magyarországon minden létező trükköt bevetünk azért, hogy a valóságnál jobb képet kommunikáljunk), akkor látnunk kell az irányt: merre tovább? Mi a cél? Hogyan kell átszabni a régit, milyen újat kell létbe hívni? Nem szabad azt hinnünk, hogy ezekre a kérdésekre lezárt, gyors és teljesen objektív választ kaphatunk a könyvből — hisz egy ilyen felelettel adós még nekünk maga az élet is.

Zulehner leírja a pápa egyházképének fő tengelyeit, kulcselemeit, s ezekből kifelé haladva világítja meg a (politikai és gazdasági) világról alkotott elgondolásait, illetve a környezet (egyáltalán, az egész teremtés) védelmére és oltalmazására irányuló útmutatásait. Középpontban a már jól ismert ferenci mondat áll: *Ez a gazdaság öl*. Ezen a ponton — az apostoli ténykedés, *a politizáló pápa* leírásakor — a 2015-ben megjelent kötetet ma már kevésnek érezzük. Egyfelől szerzőnk még csak terv szintjén tud a *Laudato si* kezdetű enciklikáról, mely időközben napvilágot látott (s bizonyosan sok aspektusból kibővítette volna a könyv spektrumát, különösen az ökológiai és az antropológiai válság mély összefüggéseinek a feltérképezése által); másfelől nem elemzi eléggé

azt a nagyon bonyolult, globális társadalmi krízist, melynek folyománya a migrációs helyzet, s az ezzel együtt járó európai politikai- és identitásválságot. Ez utóbbi kérdés azért is lehetett volna érdekes, mert a szerző — bár beszámol a pápa lampedusai látogatásáról, vagy az Európa Tanácsban, majd Parlamentben mondott beszédeiről — nem ragadja meg azokat a szálakat (például az új bálványimádások, a közöny globalizációja, a világszintű gazdasági mechanizmusok kritikája), amelyek mentén konzekvensen és koherens módon kiteljesedett a ferenci állásfoglalás. A jelen sorok írójának van egy olyan benyomása, hogy ez rámutat a kötet egyik gyengéjére, ami mégis különös ízt kölcsönöz annak: ez egy *pièce d'amour*, s mint ilyen, lelkesültségében nem figyel oda eléggé, hogy a „mélyfúrásokat” (a függelék címe) olyan területeken is elvégezze, amelyek a szerzőnek nem annyira, de Ferenc pápának mégis kiemelten fontosak. Ebben az értelemben ez a mű kissé Zulehner önvallomása is, Francesco személyének „árnyékában”. Megbocsátható ez a kis „csorba”, ugyanakkor jelzi: a pápát értelmező könyvek sorában ez egy jól olvasható, sok belátással szolgáló, ám messze nem kizárólagos érvényű vagy teljes szintézist megvalósító példány. (Zárójelben tesszük hozzá: a függelékben közölt hosszú interjú Wolfgang Schüssellel pár konkrét kérdésben jól ellensúlyozza, kikerekíti a főszöveget. Az egykori osztrák kancellár egyébiránt még arra is jól ráérez, hogy sokaknak mi a problémája Ferencel. Nem egy helyen elmondja: *több bátoritást!*).

Ugyanezek a meglátások igazak az osztrák teológus másik szívügyére, amely a szervezeten belüli kommunikáció, a *reformer pápa* bemutatásának a magja: a házasság-teológiáról van szó. A kötet — saját ausztriai-németországi kontextusából kiindulva — véleményünk szerint túlzóan nagy hangsúlyt fektet az újraházasodott elváltak szentséghez járulásának a kérdésére. Tény, hogy ez a kérdés valóban egyes körök figyelmének a középpontjában áll mind a mai napig, sőt bizonyos értelemben valódi frontvonalá, vízváltóvá vált, melynek kapcsán „kiderülnek sok szív titkos gondolatai” (vö. Lk 2,35). Csakhogy — mint arra időközben a 2015-ös szinódus és az ezt követően napvilágot látott *Amoris laetitia* (AL) kezdetű buzdítás is rávilágított — a házasság teológiáját, pasztorálisát nem lenne jó erre lecsupaszítani, sőt az sem lenne helyénvaló, ha ez a kérdés kerülne a teológiai diskurzus homlokterébe. Hiszen szükséges a válságok, az emberi kudarcok vagy akár a bűn reflexióját is elvégeznünk — de ehhez már előbb meg kell találnunk a *pozitív* utat. Itt gondolhatunk az AL-ben található igen értékes szeretet-

himnusz-olvasatra, vagy éppenséggel a házassági felkészítés és kísérés tematikáira, esetleg a termékenység vagy az életkorok átfogó és valóban spirituális megközelítésére. Világos, hogy a kötet írása idején még a szinódus és a buzdítás előtt állt a szerző, ugyanakkor azt nem lehet kijelenteni, hogy a későbbi tanítás elemei ne lettek volna meg már korábban is a ferenci tanítóhivatal megnyilvánulásaiban. Nagyon helyesen alapos kifejtést nyer az irgalmasság pasztorációja vagy a gradualitás elve, felmerül a sérült élethelyzetek pasztorációjának problémája — de végül mégis előkerülnek és nem mindenestül igazolható hangsúlyt nyernek — túl a „válas-ügyön” — olyan kérdések (gender-elmélet, homoszexualitás), melyek arányaikban és jelentőségükben felülreprezentáltak a pápai tanítóhivatalhoz képest. (Itt is igen hasznos és a korábban elmondottakat jól kiegészítő a Függelékben található tartalmas beszélgetés Wolfgang Mazallal *A családok helyzetéről és a családpolitikáról*.)

Ezt a jelenséget (ahogyan a *politizáló pápa* kapcsán elmondottakat is) úgy értelmezhetjük, hogy Zulehner Ferenc pápának egy Nyugat-Európába (a német nyelvterületre) inkulturált és kontextualizált olvasatát kínálja. Ez egyfelől nagyon is helyénvaló, hiszen minden teológus munkájának kiemelt célja, hogy „lehozza” az egyházi tanítást a magisztériumi absztrakciók magasából, s közel hozza azt az „övéihez”: saját emberi közegének szövegösszefüggésében reflektáljon, fordítson és alkalmazzon. Másfelől azonban itt van a pápa-kép Achilles-ina: a korábbi pápaságok legnagyobb keresztje mindenképpen az volt, hogy a gazdag, bizony elkényelmesedett hitű, a világ többi részére érzéketlen Nyugat katolikusainak a kérdéseivel voltak a leginkább elfoglalva, s a felmerült problémákra (még ha máshonnan érkeztek is) zárt, karakteresen európai válaszokat adtak. Ferencel bizonyos értelemben a valódi „világegyház” kora köszöntött be — ez azonban megköveteli, hogy ne az európai problematikák kaptafáira húzva értelmezzük személyét és szolgálatát. Természetes az, hogy megvizsgáljuk, a *mi* kérdéseinkre milyen válaszokat ad — azonban nem szabad azt hinnünk, hogy *ez a pápa*. Ez csak a pápa (magunk felé elfogult, tendenciózus) kivonata. Ha tehát a tanításának a fő vonalait akarjuk felrajzolni, akkor ki kell lépünk a saját valóságunkból, a saját problémáinkból, hogy áthelyezkedjünk egy *katolikus* összefüggésrendszerbe, és világegyházi távlatot nyerjünk.

Zárásként tehát már csak egyet kérdezhetünk újra: *merre kormányozza a pápa az egyházat?* A kérdésre talán nincs még egyértelmű válasz, hisz — s ez valóban kritikus pont — öt év elteltével még

mindig csak megindult a Vatikán strukturális reformja, amelynek tovább kell majd gyűrűznie Róma és a részegyházak viszonyrendszerén át a helyi egyházi életbe (ezt a területet kevésbé elemzi Zulehner, pedig a zsinat megvalósításának ez az egyik kulcsfontosságú eleme). Ez a kritikus Ferenc-mérleg egyik szempontja. Másfelől azonban — a kötetben jól feltárt irgalmasság, „bárányszagú pásztorság” és más gondolatok révén — a pápa prófétai módon mégiscsak kijelölt egy irányt. És lehet, hogy ez a lényeg: beindult egy folyamat. Így Ferenc akár saját magáról is írhatta, egyfajta rezüméként: „*inkább a folyamatok elindításával, mint a terek birtoklásával foglalkozunk. Az idő elrendezi a tereket, megvilágosítja és egy állandóan növekedő lánc szeméivé alakítja át azokat, amely már soha nem fordul vissza*” (*Evangelii gaudium*, 223). (Ford. Schulcz Katalin; *Egyház Fórum*, Budapest, 2016)

TÖRÖK CSABA

PIARISTA EVANGÉLIUMOS KÖNYV 2018 Megjegyzések egy újszerű vállalkozáshoz

„Verba volant, scripta manent” — szoktuk mondani. A (kimondott) szavak elszállnak, a leírtak (a leírt szavak) megmaradnak. Ha csak ezt fontolgatjuk, akkor a leírt szavakat sokkal értékesebbnek, jelentőségtelegebbnek vélhetnénk a pusztán kimondottaknál. Nyilván azért vállalnunk írásban kötelezettséget az adósságaink kiegyenlítésére. Csakhogy a kimondott szóból valami el is vész, amikor leírjuk. A régi anekdota szerint egyszer táviratot küldött egy városban tanuló legényke az apjának. Az haragosan mutatta a feleségének: „Nézd, mit ír nekem a fiad: »Apám! Küldj pénzt!«” Amikor felolvasta, úgy hangzott ez a mondat, mint egy ostorcsapás. Az édesanya átvette a táviratlapot. „De hiszen itt egészen más van írva!” S azután újra felolvasta ugyanazokat a szavakat, de egészen más hangsúllyal, szinte elcsukló hangon: „Apám! Küldj pénzt!” Ha valóban pénzsűkében volt ez a fiú, bizonyára a lehető legkevesebb szóval fordult — táviratban — az apjához. A szavak értelmezését a hangsúlyra bízta, azt pedig nem rögzíti az írás. Az írás maradandó, de kevésbé világos, többféleképpen érthető a kimondott szónál.

Istent a Bibliából ismerjük meg, üzenete, „szava” az Írás által jut el hozzánk. Igaz, ez az Írás egy élő közösségben értelmezhető. Mikor a Fiúisten „testté lőn”, és köztünk vett lakást, élőszóval fordult hozzánk. Magyarázta az Írásokat, de maga nem írt le egyetlen olyan sort sem, amely

ránk maradhatott volna. A tetejében olyan korban jött el közénk, amelyben még nem tudtuk az élőbeszédet hangszalagra rögzíteni. A hangsúlyai nem maradtak ránk, a mosolya, a haragvó pillantása sem. Mi mégis élőszóval magyarázzuk az Írást, a róla szóló evangéliumokat is. Felolvassuk azokat a mondatokat, amelyeket az ő szájába ad az Evangélium. Némelykor rebegő hangú öreg pap olvassa, máskor talán jól képzett előadó. A miséző pap prédikál arról, amit az Evangéliumból felolvasott. A hittanár élőszóban magyarázza a Biblia szövegét, Jézusról szóló mondatait. Másképp halottá dermedne az élő Isten üzenete.

Hogyan is alakul köztünk az írás (az Írás!) és az élőszóban hangzó beszéd viszonya? Apánk, anyánk élőszóval fordul(t) hozzánk, a tanító és a tanár is úgy szólítja meg a tanítványait, úgy értelmezi és magyarázza az írott szövegeket is. Egy gondosan, szépen felolvasott költemény megelevenedik a diákok előtt, már nem is szorul sok magyarázó fejtegetésre. A leírt szöveg rejtőző gazdagságát egy-egy jó magyarázat bontja ki a tudni vágyók előtt. De ha az élőszóban elhangzó szöveget magnetofonra vesszük, más környezetben, más viszonyok között elveszti eredeti értelmét. Az egyszeri piarista tanár lelkes magyarázata közben rászólt buzgón jegyzetelő tanítványára: „Ne írd, marha, nem biztos!” Ott, ahelyt bizonyára fontos volt és talán egyértelmű is, de leírva, idegen környezetben elvesztette volna eredeti értelmét. Úgy látszik, az élőszó segíthet egy leírt szöveg értelmezésében, de nem helyettesítheti azt, nem is mindig arra való, hogy írásba foglalják.

Mindez azért jutott most eszembe, mert fiatal rendtársaimnak közös kiadványát olvasgatom, amely egy év (a 2018-as polgári év) mise-szövegeinek evangéliumi olvasmányaihoz kínál rövid magyarázatokat az érdeklődők, főként az ifjúság számára (*Piarista evangéliumos könyv 2018*. Szerk. Márkus Roland SP, Tózsér Endre SP. Készült a Piarista Rend Magyar Tartományának Ifjúságpasztorációs Irodájában, Budapest, 2017). Az ötszázegynéhány lapos kötetkét nyugtalan szívvel olvasom. Hogy miért, legjobban néhány jellemző példa idézésével, elemzésével mutathatom be.

Február 20-án, „a szent negyvennap első hetének keddjén” a napi evangéliumi szakaszként a Mt 6,7–15-öt olvassuk. A Hegyi beszédben Jézus a Miatyánkra tanít: „Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok... Ti tehát így imádkozzatok...” A közismert bibliai szöveghez ilyen magyarázatot fűz a piarista szerző:

„Az imádság arra szolgál, hogy nap mint nap felvegyük a kapcsolatot Istennel, hogy közelebb